

- 22 Там само.
- 23 О передаче во владение Министерства государственных имуществ недвижимых населенных имений приходских церквей. Именной [указ], данный св. Синоду. 1845. Мая 10 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе.– СПб., 1846. – Т. XVIII. – С. 304.
- 24 О передаче в управление Министерства Государственных имуществ недвижимых населенных имений, состоящих во владении иноверного приходского духовенства. Именной [указ], данный Сенату. 1845. Мая 10 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе.– СПб., 1846. – Т. XVIII. – С. 305.
- 25 Там само. – С. 305.

Summary

Anna Kyryluk

The legal status of Roman Catholic in the Russian Empire (end of 18–60 years of the 19th century)

The article describes the legal status of the Roman Catholic Church in the Russian Empire on the basis of analysis of the legislation. In the article is emphasized that the Russian government through the laws aimed to establish control over the church, but the realization of this objective was carried out gradually.

Keywords: legal status, legislation, The Russian Empire, diocese, bishop, cloister, order General Directorate of Foreign Affairs confessions

Руслана Шеретюк

Заходи російського самодержавства щодо римо-католиків напередодні «возз'єднання» греко-уніатів Правобережжя з Російською Православною Церквою 1839 р.

З'ясовується та окреслюється система заходів греко-уніатського керівництва та світських можновладців щодо виконання проурядової програми нейтралізації впливу Римо-католицької церкви на греко-уніатів Правобережжя впродовж 30-х рр. XIX ст.

Ключові слова: Російська імперія, російське самодержавство, Правобережна Україна, Греко-уніатська церква, римо-католицизм, Російська православна церква

Існування Греко-уніатської церкви заважало царському уряду завершити остаточне злиття Правобережної України з Російською імперією, необхідними умовами якої були ліквідація всякого натяку на самостійність і незалежність Церкви, остаточна її інкорпорація в державний апарат, уніфікація церковного життя, радикальна русифікація краю. Царський уряд і підпорядкований йому Синод виявили повну солідарність у твер-

дих намірах суттєво послабити вплив Апостольської столиці на духовне життя населення, мінімізувати польські чинники на Правобережжі, а отже – й потенційну підтримку духовенством, підлеглим Римові, польського національно-визвольного руху. Тому, напередодні «возз'єднання» греко-уніатів Правобережжя з РПЦ 1839 р. одним із пріоритетних завдань царського самодержавства стала нейтралізація впливу Римо-католицької церкви на автохтонне населення цих теренів.

Значним внеском вітчизняної історичної науки у вивчення проблем етноконфесійної політики Російської імперії стосовно Греко-уніатської церкви на Правобережній Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст. є зокрема, праці В. Білик, Б. Бойка, М. Довбищенка, С. Жилюка, О. Карліної, В. Лось, Н. Стоколос та Б. Хіхлача. Однак тема нашої наукової розвідки не була предметом спеціального дослідження вказаних авторів, унаслідок чого вона висвітлена недостатньо, а відтак вимагає більш детального аналізу.

Метою цієї статті є з'ясування та окреслення системи заходів єпархіального греко-уніатського керівництва та світських можновладців щодо виконання проурядової програми нейтралізації впливу Римо-католицької церкви на уніатів Правобережжя в 30-х рр. XIX ст.

Кульмінаційним виявом репресивної політики російського царату в релігійно-церковній сфері Правобережної України стало скасування Греко-уніатської церкви. Вона розглядалася урядовими колами імперії як сила, що заважала остаточному злиттю Правобережжя з Російською імперією. Якщо наприкінці XVIII ст. процес приєднання уніатів Правобережжя до РПЦ відзначався форсованістю та відкритістю, що викликало відчутну протидію, то у другій чверті XIX ст., щоб цілковито знищити уніатство, російська влада застосувала тактику, розраховану на тривалий час і більш виважену роботу щодо його внутрішньої та зовнішньої трансформації. Так, на завершальному етапі підготовки до «возз'єднання» греко-уніатів Правобережної України та Білорусі з РПЦ світське чиновництво та очільники синодального православ'я, а також віддане великоімперським задумам царату греко-уніатське духовенство здійснювали низку заходів, спрямованих на те, щоб «віддаляти уніатів від латинства і польськості».

Одним із них стало зніційоване верхівкою Греко-уніатської церкви повернення своїх колишніх вірян, котрі «за несприятливих обставин» перейшли на початку XIX ст. до римо-католицизму, назад «в унію». Нагадаємо, що в період правління імператора Олександра I під впливом доволі ефективного латинського прозелітизму на теренах Правобережжя та Білорусі велика частина греко-католиків у 1802–1803 рр. перейшла в римо-католицизм¹. Наступні домовленості уніатського митрополита І. Лісовського з главою

Римо-католицької церкви в Росії С. Сестревичем (1810 р.) хоча й передбачали повернення уніатів у лоно своєї Церкви, проте виконані повністю не були. Саме на їхньому «поверненні» в середині 30-х рр. XIX ст. була зосереджена увага литовського єпископа Й. Семашка, котрий доклав чималих зусиль і часу для здійснення цього задуму. Він полягав у досить простому розрахунку: з огляду на близьке «возз'єднання» Греко-уніатської церкви з Російською православною, важливо охопити цією акцією максимальну кількість вірян першої з них, бо чим більше сьогодні буде уніатів, тим більше завтра стане православних.

Такі наміри світської та духовної адміністрації підтверджуються численними зверненнями єпископа Йосипа Семашка до керівників урядових структур з проханням про «перетворення» римо-католицьких монастирів, костелів і каплиць на уніатські храми для «зручнішого схилення на повернення в Унію місцевих парафіян, що перейшли в Латинство». Про це, зокрема, дізнаємося з листа владики міністрові внутрішніх справ Д. Блудову від 31 березня 1834 р. У ньому ієрарх доносив, що в містечку Крживичі Вілейського повіту Мінської губернії «залишилась без призначення нова кам'яна церква скасованого тринітарського монастиря», до якої належали «736 обох статей парафіян, котрі перейшли в Римський обряд із Уніатського» 1802 р. Інтерес духовного високопосадовця до цієї культової споруди був викликаний тим, що місцева греко-католицька святиня стала «зовсім стара» й на відновлення її не було «ніяких способів». Таку невтішну ситуацію ускладнювало ще й те, що храм відвідувало всього 180 парафіян, котрі, на думку Й. Семашка, «з усією вірогідністю перейдуть також у Латинство, якщо згадана колишня тринітарська церква залишиться за Римлянами»². Саме тому цей архиєрей просив Блудова клопотати в «Його Імператорської Величності» про схвалення ідеї «перетворення» крживицької тринітарської церкви на парафіяльну греко-католицьку. Його пропозиція підкріплювалася доволі переконливим аргументом, що це буде «найбільш зручним засобом повернути Уніатському віросповіданню згаданих вище 736 парафіян, у Латинство обернених»³.

У своєму повідомленні міністрові Блудову від 10 квітня 1834 р. єпископ Семашко вказував на «шкідливі дії» ченців Дуниловицького домініканського монастиря, які «ще 1803 р. заволоділи насильно каплицею, що належала Норжицькій парафіяльній греко-уніатській церкві» й нині «відривають безперестанку» вірян Дуниловицької, Норжицької, Завротської та Ожунської парафій»⁴. Як зазначав автор, це призвело до того, що в названих парафіях залишилося, відповідно, 564, 121, 17 і 5 парафіян, «тоді як Римляни при своєму Дуниловицькому костелі показують 3 739 парафіян»⁵. Саме тому владику висловлював світському високопосадовцеві прохання доручити мінському

губернаторові «вникнути без розголосу за посередництва розсудливого і благонадійного чиновника в поведінку Дуниловичьких домінікан і, після упевнення в їхніх протизаконних діях, вислати, як порушників суспільного спокою з Дуниловичів, монастир скасувати, церкву віддати для Дуниловичької греко-уніатської парафії, а присвоєні каплиці повернути, як і до того, уніатам»⁶. На переконання Й. Семашка, такий «приклад суворого правосуддя» щодо римо-католиків утримає їх у майбутньому від «посягань на недоторканість інших віросповідань», а «спокушених ними уніатів» поверне «безперешкодно в прабатьківський свій обряд»⁷.

У листі литовського єпископа Семашка віленському військовому губернаторові князю М. Долгорукову від 3 грудня 1834 р. було сказано, що Сосновська греко-католицька церква Завілейського повіту Віленської губернії, «при якій рахується більше тисячі парафіян, зовсім стара, тому в ній священник вже служити не може, і духовні треби змушений виконувати в себе вдома, а парафіяни, відвідуючи для богослужіння сусідні Римські церкви, переходять у Латинство»⁸. Як було з'ясовано чиновниками Литовської консисторії, у «латинський обряд» тут перейшли 329 чоловіків і 307 жінок. У зв'язку з цим, владика просив губернатора про те, щоб латинські священники були «виведені» з цієї місцевості, римо-католицькі каплиці, «побудовані на місці уніатських і серед уніатської парафії, повернені були у відомство Грекоуніатське, а парафіяни Сосновської церкви, котрі перейшли в Римський обряд, повернені були на підставі законів до природного свого Грекоуніатського обряду»⁹.

Ці та багато подібних документів, які вийшли з канцелярії Литовської греко-уніатської консисторії¹⁰, дають підстави для твердження, що широко-масштабне «повернення» колишніх уніатів, котрі впродовж тридцяти років сповідували римо-католицизм, до «прабатьківського» греко-католицького віросповідання відбувалося за допомогою силових методів, у т. ч. шляхом залучення світських можновладців та використання адміністративних ресурсів. Тактичним ходом цієї інтриги стала апеляція ієрархії Греко-уніатської церкви щодо неправомірності «спокушення Римлянами» її сповідників, у зв'язку з чим їхнє «повернення» трактувалося офіційними колами як виправлення допущеної колись несправедливості. Першочергового значення відтак набуло усунення безпосередньої «спокуси», тобто ліквідація римо-католицьких церковних осередків та «виведення» їхнього клиру, діяльність яких поблизу греко-католицьких парафій не дозволяла духовним відомствам з усією впевненістю говорити про «стійке повернення» колишніх уніатів до лона своєї Церкви.

Яскравим свідченням цього стала подія, пов'язана з «обуренням парафіян з нагоди облаштування їхніх церков», що трапилася в селі Боремель Дубен-

ського повіту Волинської губернії. Як випливало з таємного повідомлення єпископа Й. Семашка до міністра Д. Блудова від 26 червня 1835 р., у цьому поселенні «виявився з боку селян опір в облаштуванні їхньої церкви за притаманним їй чином Грекосхідної Церкви»¹¹. Згідно з документом, цей опір припинився дуже швидко, однак боремельські селяни сказали, «що в неї ходити не будуть». Така заява парафіян ґрунтувалася, за словами владики, на тому, що в Боремлі існувала «інша кам'яна з чудотворною іконою Грекоуніатська церква, якою заволоділи Римляни, і в якій вони (селяни. – *Р. Ш*) сподіваються мати по-колишньому богослужіння, і Римський священник якої, вірогідно, робить їм неблагонамірені нав'ювання»¹². У контексті цього Семашко наголошував, що «перетворення означеної каплиці з чудотворною іконою в Грекоуніатську мало б [...] рішучий вплив на відновлення хорошого порядку в Боремельській Грекоуніатській парафії, оскільки парафія ця, будучи оточена виключно Православними церквами, не могла б уже підлягати впливу Латинського духовенства»¹³. Зваживши на цей аргумент, місцева влада пішла назустріч ієрархові: за досить короткий термін боремельська римо-католицька каплиця була передана уніатському відомству. Варто зауважити, що римо-католики, віддавши її, намагалися повернути собі хоча б церковну утвар і священницьке вбрання, які, зрозуміло, не узгоджувалися з «правилами Східної Церкви». Проте їхнє клопотання було відхилене єпископом Семашком. У листі до обер-прокурора Синоду графа Протасова від 26 червня 1837 р. владики, зокрема, писав, що «означена кам'яна Боремельська церква була Грекоуніатською, і лише свавільно Римлянами присвоєна; що вона нині повернена Уніатам, а не подарована; що вона не могла бути без начиння і облачень, і при надходженні колись із Уніатського в Римське відомство; що й куплене після того для цієї церкви начиння потрібно також приписати старанням Уніатського священника, котрий утримувався тут Латинцями до недавнього часу»¹⁴. А отже, на переконання єпископа Й. Семашка, все церковне начиння цієї римо-католицької каплиці належало уніатам. Те, що воно переважно не відповідало синодально-православним «взірцям», особливого значення у цій справі не мало. Як довідуємося з документа, «непотрібні для Грекоуніатського богослужіння речі» з цієї святині були продані: органи – за 60 рублів сріблом, монстранція – за 56, 15 латинських риз – за 30, а також 4 скульптури – за 4 рублі сріблом. Отримані кошти використано на облаштування храму «за правилами Східної Церкви»¹⁵.

Закономірно, що вище греко-католицьке духовенство не лише з пересторогою ставилося до діючих в уніатському середовищі римо-католицьких костелів і каплиць, вважаючи їх «спокусою» для своїх вірян, але й усіляко намагалось перешкодити появі нових. Це засвідчує хоча б звернення очільника

Литовської єпархії до графа Протасова від 30 квітня 1838 р., в якому йшлося «про прохання Височайшого схвалення, щоб побудова Римо-католицьких церков і каплиць не була надалі дозволена без попередніх домовленостей з Грекоуніатським єпархіальним керівництвом»¹⁶. Уже 30 червня 1838 р. Й. Семашко надіслав до Литовської греко-уніатської консисторії листа, з якого випливало, що приписом міністра внутрішніх справ Д. Блудова до «головних керівників» Південно-Західного краю, згадане прохання повністю задоволене¹⁷. Окрім того, спеціальним розпорядженням Й. Семашка, надісланим брестському єпископові Антонію Зубку 30 червня 1838 р., останньому наказувалося зібрати відомості про римо-католицькі каплиці, споруджені після 1828 р. Мотивувалося це тим, що «з того часу, як урядом посилені заходи на відновлення в Грекоуніатському віросповіданні обрядів Грекосхідної Церкви, подання на побудову Латинських церков і каплиць у тих місцях, де є грекоуніатські парафії, були дозволені не раніше, як по отриманні засвідчення, що для цього з боку єпархіального керівництва [...] немає перешкод»¹⁸. Бажаючи «досягти ясності в цьому предметі і наскільки можливо попередити наслідки місцевого свавілля», владика Йосип просив єпископа Антонія «вимагати таємно» від благочинних точних відомостей про те, де побудовані й відкриті знову римо-католицькі каплиці з 1828 р., при яких з них утримується з того часу постійно латинський клир, та на якій відстані вони розташовані від місцевих греко-уніатських парафій¹⁹. Збір детальної інформації такого змісту мав стати вагомим інструментом проурядових сил краю в подальшому рішучому наступі не тільки на їхню діяльність, але, зрештою, й на саме існування.

Гостру реакцію в уніатських високопосадовців викликала також місійна діяльність римо-католицького духовенства. Урочистість і пишність латинських богослужінь під час місій завдавали, на їхню думку, «особливої шкоди» греко-католицькому населенню західних губерній імперії, яке не тільки досить часто ставало їхнім активним учасником, але й задовольняло через посередництво ксьондзів свої духовні потреби (мовиться про сповідь і причастя). Напередодні офіційного «возз'єднання» Греко-уніатської церкви з РПЦ ці місії набули такого несприятливого для ревних діячів «возз'єднання» характеру, що ті змушені були вдаватися до певних застережних заходів. 30 квітня 1838 р. литовський єпископ Й. Семашко відправив обер-прокуророві Синоду графові Протасову листа з проханням про припинення римо-католицьких місій як «шкідливих» для уніатів. У результаті зробленої Протасовим відповідної доповіді імператорові Миколі I, російський монарх видав розпорядження, «щоб надалі Римокатолицьке духовенство західних губерній у жодному разі не здійснювало місій без дозволу головного свого керівництва в Санкт-Петербурзі»²⁰.

Водночас певну «загрозу» для церковної та світської верхівки в ході реалізації «благотворної урядової мети», тобто «возз'єднання» Греко-уніатської церкви з Російською православною, становили греко-католицькі ченці, передовсім василіани, котрі через адміністративні репресії переходили в «Римський обряд», де їм надавалася дієва підтримка, що полягала також і в забезпеченні конвертитів священницькими посадами на парафіях. Таке «перетворення» колишнього уніатського чернецтва на біле духовенство Римокатолицької церкви викликало велике занепокоєння очільника Литовської греко-уніатської єпархії Й. Семашка. На його погляд, «їх використання Римським духовним керівництвом більше може мати метою впливати на голови Російського народонаселення, ніж справжню користь для самих Римлян»²¹. Саме тому, коли восени 1837 р. греко-католицький ієромонах Лісовський звернувся до духовного відомства з клопотанням «про звільнення його в Римський обряд», то отримав категоричну відмову – на тій підставі, що, як передбачали консисторські чиновники, «його будуть переводити з місця на місце для повернення Уніатів, так як він досить здібний діяти на простий народ, хоча часто непристойними, але для простого люду досить дієвими засобами»²². Під впливом цих обставин владика Семашко в таємному листі до обер-прокурора Синоду графа Протасова від 10 червня 1838 р. запропонував тому вжити запобіжних заходів, «щоб звільнені в Римський обряд Грекоуніатські ченці залишалися по-колишньому в монастирях і не були перетворені в біле духовенство», оскільки це було б «і в урядовому, і в церковному відношенні корисніше»²³.

Як бачимо, задля ослаблення «шкідливого впливу з боку латинства» активні поборники «возз'єднання» греко-католиків Правобережної України з РПЦ використовували різні засоби: повернення «спокушених латинськими ксьондзами» на початку XIX ст. колишніх уніатів, що відбувалося шляхом «перетворення» римо-католицьких храмів і каплиць на уніатські, заборона спорудження нових латинських культових споруд у середовищі уніатів, припинення місійної діяльності римо-католицького духовенства в західних губерніях імперії, що розцінювалася владою як значна «школа» для «простого люду» цього регіону. «Важливі незручності» під час реалізації великоімперських задумів щодо Греко-уніатської церкви її керівництво вбачало також у тому, що «багато дружин, а за ними й доньок Грекоуніатських священників належать до Римського обряду». Це, на їхнє переконання, завдавало «відчутної шкоди», бо надавало римо-католицькому духовенству «досить зручний засіб прищеплювати та вкорінювати між Уніатами свої забобони», тим більше, що «забобони ці від матерів розповсюджуються в юнацькому віці і на дітей чоловічої статі, майбутніх Грекоуніатських священників»²⁴. Аби

усунути «загальні та приватні шкідливі наслідки для Грекоуніатської Церкви від змішання в родинях духовенства цієї Церкви осіб Грекоуніатського та Римокатолицького віросповідання», єпископ Й. Семашко звернувся в Грекоуніатську духовну колегію з пропозицією заборонити рукоположення тих священників, які мають дружин римо-католичок. Водночас таким жінкам дозволялося «приєднатися, або, краще сказати, повернутися до Грекоуніатського віросповідання»²⁵. Декларуючи у відповідному розпорядженні, що в цій справі «не слід використовувати ніяких примусових заходів», очільник Греко-уніатської колегії підкреслив, що «переконування» цих жінок має відбуватися лише за допомогою «повчань і настанов їхніх чоловіків і батьків», котрі, власне, й ставали відповідальними за «повернення» своїх дружин і доньок у лоно Греко-уніатської церкви²⁶.

Таким чином, ревні діячі «возз'єднання», «опертя урядових планів» із середовища греко-католицької ієрархії у своєму бажанні максимально нейтралізувати пролатинські настрої та симпатії рядового уніатського клиру зрештою втрутилися в його родини, у той особистий приватний простір, де, здавалося б, не було місця політичним чи релігійним баталіям. Таке втручання в сімейний лад греко-католицьких родин часто спричиняло різного роду суперечки, непорозуміння, взаємні образи, що іноді призводили до відкритої конфронтації. Показовий приклад цього описаний у листі владика Семашка до графа Протасова від 26 травня 1838 р. У ньому, зокрема, зазначалося, що случський благочинний Наркевич подав у духовне відомство прохання про те, щоб його дружина, котра належала до Римо-католицької церкви, «взята була від нього без розголосу, бо в іншому разі вона могла б насмілитися на кримінальні злочини»²⁷. Її розлученість, як пояснювалося в цьому документі, була пов'язана з «відрощуванням бороди і носінням ряс» чоловіком. У другій своїй скарзі цей священник писав про те, що «дружина його публічно засуджує Православ'я і лає його, Наркевича, не виправляючись і в інших відношеннях». З огляду на викладені обставини сімейного життя цього клирика, які, на наш погляд, були обтяжені його бажанням ревно виконувати приписи та вказівки свого керівництва, вікарій Литовської єпархії, брестський єпископ Антоній Зубко вирішив звернутися до мінського цивільного губернатора з пропозицією про «тюремне ув'язнення до наступного виправлення» дружини Наркевича. До речі, власне цей випадок дав підстави очільникові Греко-уніатської духовної колегії Й. Семашку клопотати перед обер-прокурором Синоду про дозвіл вищому уніатському духовенству «вживати надалі самому виправні заходи стосовно Грекоуніатських священно- і церковнослужительських дружин і доньок, котрі належать до Римокатолицького обряду»²⁸.

Отже, напередодні «возз'єднання» уніатів Правобережної України та Білорусі з Російською православною церквою світське й духовне чиновництво, а також лояльний до великоімперських задумів уряду греко-католицький клир узгоджено здійснювали низку заходів, спрямованих на те, щоб «віддаляти уніатів від латинства і польськості», сприяти поступовому запровадженню «синодально-російських взірців церковності» та «російськості».

Йшлося передусім про «повернення» римо-католиків – колишніх уніатів до «прабатьківського», греко-католицького віросповідання. Ієрархія Греко-уніатської церкви обгрунтовувалася неправомірністю «спокушення Римлянами» в минулому її сповідників, що необхідно було виправити допущену колись несправедливість. У ході реалізації цього наміру першорядного значення набуло усунення безпосередньої «спокуси», тобто ліквідація римо-католицьких церковних осередків та «виведення» клиру, діяльність яких поблизу уніатських парафій ускладнювала «стійке повернення» колишніх греко-католиків до лона своєї Церкви. Задля ослаблення «шкідливого впливу з боку латинства», поборниками «возз'єднання» уніатів Правобережної України з РПЦ використовувалися й інші засоби: заборона місійної праці римо-католицького духовенства в південно-західних губерніях імперії, нейтралізація пролатинських настроїв та симпатій серед рядового уніатського священства, у т. ч. і через «повернення» їхніх дружин римо-католицького віросповідання до Греко-уніатської церкви, виявлення та усунення з парафій «неблагодійних» священників, а також репресивно-депортаційні акції щодо окремих із них.

- 1 Шеретюк Р. Перехід уніатів Білорусі в римо-католицизм на початку XIX століття та реакція на нього уряду крізь призму російського імперського законодавства / Руслана Шеретюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Зб. наук. праць. – Рівне: РДГУ, 2009. Вип. 16. – С. 91–96.
- 2 Министру внутренних дел Д. Н. Блудову, от 31 марта 1834 г. за № 122, с ходатайством об обращении Крживицкого по-тринитарского костела в Униатскую церковь, для удобнейшего склонения к возврату в Унию местных прихожан, перешедших в Латинство // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 56.
- 3 Там же. – С. 57.
- 4 Министру внутренних дел Д. Н. Блудову, от 10 апреля 1834 г. за № 133, о вредных действиях доминикан Дуниловичского монастыря в совращении окрестных Униатов в Латинство // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 58.
- 5 Там же. – С. 58–59.
- 6 Там же. – С. 59.
- 7 Там же.
- 8 Виленскому военному губернатору князю Долгорукову, от 3 декабря 1834 г. за № 706, о выведении из пределов Сосновского прихода Римских ксендзов, состоящих при

- Чучелицкой и Шишковской каплицах, и совращающих в Латинство Униатов, – а также о постройке Сосновской церкви // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 124.
- 9 Там же. – С. 125.
- 10 Див. докладніше про це: Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 148, 197–198, 249, 341, 351–354.
- 11 Министру внутренних дел Д. Н. Блудову, от 26 июня 1835 г. за № 388 (секретно), с просьбою о возвращении Грекоуниатскому духовенству Боремельской каменной каплицы, завладевшей Римлянами, и о возмущении прихожан в Боремле, Сморгде и Бокуйме, по случаю устройства их церквей // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 170. (Див. також: Центральний державний історичний архів України в Києві). – Ф. 442. – Оп. 1. – Спр. 1985.
- 12 Там же. – С. 170.
- 13 Там же. – С. 171.
- 14 Г. обер-прокурору Св. Синода графу Протасову, от 26 июня 1837 г. за № 337, о невозможности возврата Римлянам утвари из присвоенной было ими Боремельской каплицы, поступившей вновь в Грекоуниатское ведомство // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 326.
- 15 Там же. – С. 325–326.
- 16 Г. обер-прокурору Святейшего Синода графу Протасову, от 30 апреля 1838 г. за № 197, об испрошении Высочайшего соизволения, чтобы постройка Римскокатолических церквей и каплиц не была в предъразрешаема без предварительных сношений с Грекоуниатским епархиальным начальством // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 362.
- 17 Литовской Грекоуниатской консистории, от 30 июня 1838 г., о сделанном распоряжении, чтобы при постройке Римскокатолических церквей и каплиц было требуемо предварительно согласие Грекоуниатских епархиальных начальств // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 381.
- 18 Преосвященному Антонию, епископу Брестскому, от 30 июня 1838 г. за № 321 (секретно), о доставлении сведений о Латинских каплицах, открытых после 1828 года // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 382.
- 19 Там же.
- 20 Литовской Грекоуниатской консистории, от 10 июля 1838 г. за № 332, о воспрещении Римскокатолическому духовенству отправлять миссии по западным губерниям без разрешения главного начальства в С.-Петербурге // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 384.
- 21 Г. обер-прокурору Святейшего Синода графу Протасову (секретно), от 10 июня 1838 г. за № 280, о принятии посредства, чтобы Грекоуниатские монахи, уволенные в Римский обряд, не были определяемы к приходам, но обращались в монастыри // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 376.
- 22 Г. обер-прокурору Святейшего Синода графу Протасову, от 11 октября 1837 г. за № 650, с мнением об отказе иеромонаху Лисовскому в просьбе об увольнении его в Римский обряд, и о преграждении на предъ сего прочим инокам // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 340.

- 23 Г. обер-прокурору Святейшего Синода графу Протасову (секретно), от 10 июня 1838 г. за № 280, о принятии посредства, чтобы Грекоуниатские монахи, уволенные в Римский обряд, не были определяемы к приходам, но обращались в монастыри // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 376.
- 24 В Грекоуниатскую коллегию, от 14 апреля 1837 г. за № 237, с представлением о воспреещении кандидатам на священнослужительские степени вступать в брак с девицами Римского исповедания // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 322.
- 25 Там же. – С. 323.
- 26 Литовской Грекоуниатской консистории, от 31 июля 1838 г. за № 415, о том, чтобы в отношении присоединения к Унии священно и церковнослужительских жен и дочерей Римского обряда не принимать понудительных мер // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 388.
- 27 Г. обер-прокурору Святейшего Синода графу Протасову, от 26 мая 1838 г. за № 253, о разрешении Грекоуниатскому епархиальному начальству принимать впредь самому меры исправления в отношении порочных священно и церковнослужительских жен и дочерей, состоящих в Римском обряде // Записки Иосифа, митрополита Литовского: в 3 т. – Т. 3. – С. 372.
- 28 Там же. – С. 373.

Summary

Ruslana Sheretyuk

Measures of the Russian autocracy concerning the Roman Catholics on the eve of the “reunion” of the Greek Uniate of the Right Bank with the Russian Orthodox Church in 1839

The system and the measures of the Greek Uniate leadership and civil authorities for the implementation of the pro-government program of the neutralization of the influence of the Roman Catholic Church on the Greek Uniate of the Right bank Ukraine during 30's of the nineteenth century.

Keywords: Russian Empire, the Russian autocracy, Right-Bank Ukraine, Greek Uniate Church, Roman Catholic, Russian Orthodox Church